

A Soproni Katolikus Kör¹ történetével foglalkozó I. fejezetben² megismerhettük a Püspökház (Új u. 28) vázlatos történetébe illesztve az egylet otthonát. Láthattuk, hogy nyolcvan éves jelenlétük alatt hogyan rendezkedtek be ebben a házban, és hogyan lett a hajdani püspöki dézsmaházból egy korabeli modern katolikus kultúrház. Megismerhettük továbbá az egylet megalakulásának körülményeit, melyek lehetővé tették, hogy éppen Sopron németajkú polgárai hozták létre az első magyar katolikus olvasó egyletet. Az egylet szabályzatainak részletes ismertetése kapcsán pedig azt is láthattuk, hogy a kezdeti „erkölcsi iratok, s könyveknek olvasása” mellett hogyan jelent meg „a kath. irodalom és művészet pártolása” célkitűzés.

Ebben a II. fejezetben az egylet jegyzőkönyveinek rövid leírása után rendezvényeiket ismerhetjük meg, melynek kapcsán az egylet működéséről és a város társadalmi, kulturális életében betöltött szerepéről kaphatunk képet.

Az egylet jegyzőkönyvei

Az egylet működésének megismerésében elkerülhetetlen fontos lépés a gyűléseikről készült jegyzőkönyvek áttanulmányozása. Ezek a jegyzőkönyvek 1892. december 8-tól kezdve egészen 1949. január 23-ig a levéltárban öt keménykötésű kötetben megtalálhatók.³ A megalakulásról és az azt követő időszakról azonban nem maradtak fenn jegyzőkönyvek. A „Jubileumi írás” azt állítja, hogy a Tanácsköztársaság idején „Az irattár feltüzelődött és eltűnt az első és második számú jegyzőkönyv is.”⁴ Itt két olyan keménykötésű kötetről lehet szó, mint amilyenek megmaradtak. Mikor az ötödik kötet lapjai elfogytak, a könyv betelt (és úgy tűnik ekkor az egylet sorsa is), a három utolsó gyűléséről készült (két gépelt, egy kézzel írott) vázlatos, aláírás nélküli, inkább csak feljegyzés, semmint jegyzőkönyv, már külön iratcsomóba került. Az egylet jegyzőkönyvei hatalmas iratanyagot adnak, mely elsődleges forrásként bőséges információval szolgál az egylet működését illetően a helytörténet, de egyéb kapcsolódó szakterületek vonatkozásában is.

Van az egyletnek az első megmaradt jegyzőkönyv köteténél egy még régebbi dokumentuma is, még pedig az 1887. február 5-én megnyitott „Óhajok és panaszok könyve”

¹ Az egyesület 1865-ben „soproni katolikus olvasó-egylet” néven alakult meg, majd 1904-ben felvette a „Soproni Katolikus Kör” nevet. Továbbiakban röviden csak egylet, ha ki kell hangsúlyozni olvasóegylet, vagy Kör.

² Schöberl Miklós: A Soproni Katolikus Kör története I. fejezet. In: Soproni Szemle 74. (2019) 4. sz. 402–430.

³ Jegyzőkönyv. MNL GyMSMSL, X/246-247. 1. d.; 2. k.; 3. d.

⁴ Ns.J.: A „Soproni Katolikus Kör” 70 éve. In: Soproni Katolikus Almanach 5. (1935) Szerk.: Gábor Géza dr. Sopron (Továbbiakban Ns.J.) 14. (Ns.J. = Nagysolymosi József, írói álnév = Gábor Géza dr.)

című díszes kötésű könyv, melyben az első bejegyzés sorai Póda Endre elnök ajánló szavai mellett egy köszönetet is tartalmaz: „Ezen könyv kedves egyleti tagtársunk, Printz József úr ajándéka.”⁵ A könyv huszonnégy évig volt használatban, utolsó bejegyzése szerint 1911. november 15-én Berger József úr szobafestő és mázoló a tagságát kéri. A levéltárban megtalálható egy másik, 1927-ben nyitott „Kívánságok könyve” is, melyet 1944 májusáig használtak.⁶ Mivel ezek a könyvek jóformán csak a be- és kilépők szándéknyilatkozatait tartalmazzák, és csak kevés információt adnak az egylet működéséről, ezért még akár erre is figyelemmel megállapíthatjuk, hogy a kezdeti idő a feledés homályába vész. Már a „Jubileumi írás” is így fogalmaz erről: „A tagokról és tevékenységükről semmiféle adat sem maradt fenn [...]”⁷ E téren ma sem sokkal jobb a helyzet, csupán közvetett forrásból előkerülő adatokról lehet szó, melyek jobbára még kikutatásra várnak. Ilyenek lehetnek a korabeli sajtóbeszámolók, vagy más kutatásokból nyerhető adatok, melyek közül ez a tanulmány is felhasználta néhányat.

Jellegét tekintve kétféle jegyzőkönyv van, az egyik az egylet legfőbb döntési fórumán, az éves közgyűlésen készült,⁸ melyen minden tag részt vehetett, míg a másik a negyedéves, vagy még gyakoribb választmányi gyűlésen⁹ felvett, melyen csak a választott tisztségviselők és bizottsági tagok voltak jelen. (Olykor valamilyen, pl. jubileumi, vagy egyéb ünnepség alkalmával díszközgyűlési jegyzőkönyvvel¹⁰ is találkozhatunk.) Az egylet gyűléseiről készült, levéltárban megtalálható jegyzőkönyvek összesen csaknem ezer oldal terjedelmet tesznek ki. Ez a dokumentációs teljesítmény már önmagában jól jelzi az egylet szervezett működésének színvonalát. A jegyzőkönyvek szerkezeti felépítése klaszszikus formát mutat. Érdekessége viszont, hogy mint magától értetődő dolgot nem adják meg a helyszínt, az egylet otthonát (Püspökház, Új utca 28.).

A fennmaradt jegyzőkönyvek nyelve 1892. december 8-tól egy évig magyar volt, majd 1902. január végéig németre váltott, hogy aztán ettől kezdve már kizárólag magyar legyen. Ez a nyelvhasználat azt igazolja, hogy az egylet tagjai a megmaradt jegyzőkönyvek kezdeti idejében már kétnyelvűek voltak német dominanciával. Például jegyzőkönyvi nyoma van olyan esetnek, amikor az elnök a közgyűlés megnyitóját 1893-ban magyarul kezdi, majd, ahogy a jegyzőkönyvben írva látjuk a „többségi nyelven,” németül folytatja. Póda elnök 25 éves jubileuma alkalmából 1901-ben rendezett díszközgyűlésen két vezetői tag közül a köszöntőt Bella Lajos¹¹ németül, míg Rohn Nándor¹² az ünnepi beszédet magyarul mondta el. Az egylet 1865. évi kezdete utáni kizárólagos német nyelvhasz-

⁵ Óhajok és panaszok könyve. MNL GyMSMSL, X/246-247. 8. d. Printz Józsefről a tanulmány I. fejezetében olvashattunk bővebben. (Schöberl Miklós: i. m. 421.)

⁶ Kívánságok könyve. MNL GyMSMSL, X/246-247. 4. d.

⁷ Ns.J.: i. m. 10.

⁸ Hivatkozásban Kjk rövidítéssel jelölve.

⁹ Hivatkozásban Vjk rövidítéssel jelölve.

¹⁰ Hivatkozásban Djk rövidítéssel jelölve.

¹¹ Bella Lajos (1850–1937) tanár, régész, az egylet alelnöke, konvent tag.

¹² Rohn Nándor (1860–1907) iskolaigazgató, városi képviselő, az egylet választmányi tagja.

nálatot csak hosszú idő elteltével és csak fokozatosan válthatta fel a magyar, mégpedig a beszédben előbb, mint az olvasásban. Először 1906 februárjában merül fel egy választmányi gyűlésen, hogy a havi szokásos rendezvényük a felolvasás (*Vorlesung*) a résztvevők igénye szerint magyar nyelvű is lehessen. A „Jubileumi írás” szerint a magyar nyelv kizárólagos használatának kezdete 1904. Akár ez, vagy a másik adat a helytálló, tény, hogy a rendezvényeken addig csak ritkán fordult elő egy-egy rövidke magyar nyelvű műsor, például szavalat vagy ének. Az olvasásban viszont még később válik uralkodóvá a magyar. Az 1869-es könyvtári jegyzékük szerint 17 újságból csak 3 magyar nyelvű, amin nincs mit csodálkoznunk. Mint ahogy azon sem, hogy 1886-ban is még a megrendelt 28 újság és folyóirat között csak 12 magyar nyelvűt találunk. A könyvtáros 1903-ban jelzi először, hogy megnőtt a magyar újságok és folyóiratok iránti igény, de az arány csak jó sokára változik meg. 1922-ben az összesen 21 lap közül már csak kettő német. Ugyanez a helyzet a könyvek olvasásánál is. 1904-ről a könyvtáros azt jelenti, hogy nyolcszor több német könyvet vettek ki olvasásra, mint magyart. Az egyesület vezetése, mely minden évben nagy gondot fordított a könyvtár ápolására és fejlesztésére, 1908-tól viszont jóformán már csak magyar könyvekkel bővítette az állományt.

Ha már a jegyzőkönyvek, ill. a könyvek, újságok kapcsán felmerült a nyelvhasználat kérdése, érdekes összehasonlítást kínál e téren a már említett „Óhajok és panaszok könyve.” Az 1887-es kezdeti vegyes magyar és német nyelvhasználat 1892-től jóformán csak németre vált, majd 1902-től beáll a végleges magyar nyelven történő bejegyzés. Ez a tény azért érdekes, mert ameddig az ugyan elképzelhető, hogy a jegyzőkönyvek esetében a nyelvhasználat a jegyző egyéni beállítottságától is függhetett, addig az „Óhajok és panaszok” könyvének bejegyzéseinél már inkább a statisztikailag jellemző nyelvhasználat jelenik meg. Ugyanakkor az „Óhajok és panaszok könyvében” csaknem ugyanaz a folyamat ismerhető fel, ami a jegyzőkönyvek esetében is megfigyelhető. Ezért úgy tűnik, a kezdeti kizárólagos német nyelvhasználat után volt egy átmeneti időszak, amikor a többnyire két-nyelvű közösség bizonytalan, hezitál, melyik nyelvén nyilatkozzon meg. A magyar nyelvű jegyzőkönyvezés végül is spontán módon minden belső, vagy külső ráhatás nélkül alakult ki. Egyébként meglehetősen későn, az 1929. évi alapszabályban jelenik meg először, hogy az egyesület hivatalos nyelve magyar.

Az egyesület működésének legfontosabb dokumentumai azok a jegyzőkönyvek, melyek a legfőbb döntési fórumon az éves közgyűlésen készültek, ahol az egyesület valamennyi tagja részt vehetett. Szabályzat alapján kezdetben Póda elnök kívánságára mindig az aktuális év végén, december 8-án, szeplőtelen fogantatás ünnepén tartották, de 1904-től már a tárgyalt évet követő januárban. Szerkezeti felépítésüket az 1903. évi közgyűlésre szóló nyomtatott német és magyar nyelvű két lapos meghívóból ismerhetjük meg a legjobban.¹³ Ennek egyik lapja a szavazatszedő cédula. A másik lapon a közgyűlés program-pontjai vannak felsorolva: 1. Elnöki előterjesztés, 2. Tisztviselők éves jelentése, 3. Jegyzőkönyv és a pénztári számadás hitelesítőinek kijelölése, 4. Indítványok, 5. Szavazatszedők

¹³ Tagokkal kapcsolatos iratok. MNL GyMSMSL, X/246-247. 3. d.

kijelölése, tisztviselők és igazgató választmány tagjainak megválasztása. Évtizedek során ez a jegyzőkönyvi forma lényegileg nem változott.

Az egyesület rendezvényei

Már az egyesület első ismert 1869-es szabályzata 1. § a) pontja így határozta meg egyik alapvető célkitűzésüket: „kath. érzelmű férfiaknak társas életbeni egyesülése.” Ennek a társas életbeni egyesülésnek, azaz közösségi életnek aztán a kezdetek óta két formáját művelték, úgymint: kaszinó-, vagy klubélet és a rendezvények. Amíg a klubélet a tagok teljesen spontán, belső, egyéni indíttatású társas élete volt, és az egyesület fennállása során jóformán változatlan maradt,¹⁴ addig a rendezvények jellegükből fakadóan a közösségi élet tudatos, szervezett, kötött formáját jelentette, mely az évek során jelentősen változott, bővült.

Az egyesület rendezvényeit legjobban az éves programok alapján ismerhetjük meg. Erről ad információt a közgyűlések jegyzőkönyvének legfontosabb tartalmi eleme, az elnöki előterjesztés: az előző évről szóló beszámoló és a jövő évi program. További forrást jelentenek az egyesület kiadványai. Ugyan Róka József¹⁵ 1903. évi közgyűlésen alelnöki megválasztásakor már kétoldalas írásos javaslatot tett egy olyan évkönyv megjelentetésére, melyben az éves jelentések, a névsor és a működés leírása mellett felsorolnák a rendezvényeket is. Rövid alelnöksége alatt tervét sajnos nem tudta megvalósítani, így majd csak 1930-ban Gábor Géza dr. alelnök szerkesztésében jelenik meg az első olyan kiadvány *Soproni Katholikus Köri Almanach* néven, melyben már az éves beszámoló is helyet kapott. Ezt az évkönyvet még négy követte (az utolsó kettő már rövidebb *Soproni Katholikus Almanach* címen), de aztán ez is megszűnt. Információt szolgáltat még az a jó néhány rendezvényre szóló megmaradt nyomtatott meghívó, melyek az egyesület iratanyagában megtalálhatók. Forrásként jöhetnek szóba továbbá a különféle újságokban megjelenő közzétételek, beszámolók. Ezek különösen a megmaradt első jegyzőkönyv, tehát 1892 előtti időről adhatnak anyagot.

Az egyesület rendezvényei az említett forrásokból jól megismerhetők. Nagy számuk miatt azonban részletes felsorolást adni róluk ebben az írásban lehetetlen.¹⁶ Ezért ezt a rendkívül gazdag és sokszínű rendezvénypalettát típusokra bontva és rendszerbe illesztve egy-egy példával illusztrálva kísérlem meg azt leírni, hogy az egyes típusok miként jelentek meg és milyen igényt szolgáltak, továbbá milyen szerepet játszottak az egyesület, illetve a város életében.

Az áttekintés megkönnyítésére az egyesület rendezvényeit két nagy csoportra bontottam, úgymint: az évenként állandóan visszatérő szokásos, valamint a rendkívüli (aktua-

¹⁴ A tagok társas életével a IV. fejezetben foglalkozom majd.

¹⁵ Róka József (1850–?) m. kir. pénzügyigazgató, 1905-ben áthelyezték, elkerült Sopronból.

¹⁶ Durva közelítésben az egyesület fennállása alatt összesen 1100–1200 rendezvényről lehet szó. Ennek mintegy kétharmada rövid megemlézésre kerül az egyesület megmaradt jegyzőkönyveiben és egyéb forrásokban. Részletes leírást azonban csak néhány tucat esetben találunk, melyek közül leghasznosabbak az egyesület levéltári iratanyagában megtalálható meghívók, valamint a különböző sajtóbeszámolók.

litásból adódó) rendezvények csoportjára. Ezeket tovább részletezve az egyes rendezvényeit az alábbi rendszerben kísérel meg leírni és elemezni:

Szokásos rendezvények:

- főrendezvények (felolvasás, ill. férfi, vagy úri estélyek; egyleti, ill. családi estélyek; kultúrestélyek),
- hitéleti rendezvények (lelki napok, zárandoklat, vallási ünnepek),
- szórakoztató és kikapcsolódást jelentő összejövetelek (szilveszteri, farsangi mulatságok, közös kirándulás),
- ünnepi rendezvények (világi ünnepek, emlékünnepek, belső ünnepek).

Rendkívüli (aktualitásból adódó) rendezvények:

- Katolikus közgyűlés 1875.,
- Soproni Katolikus Nagygyűlés 1893.,
- Soproni Katolikus Napok 1925.,
- Sajtónapok 1929.,
- Ifjúsági nap 1930.,
- Soproni Szabadegyetem 1934–1935.

Az egyes éves programját ebből a széles választékból a választmányi bizottság az elnök egyetértésével, a tagok esetenkénti javaslatainak figyelembevételével állította össze, alkalmazkodva az egyes elemek hangsúlyosabb megjelenítésével az egyes belső (szellemi és anyagi) valamint külső (társadalmi és politikai) helyzetéhez.

Szokásos rendezvényeik közül a főrendezvények az egyesületnek azok az összejövetelei voltak, melyeket szabályzatban előírt köteleességgel és rendszerességgel tartottak meg. Az idők folyamán újabb és újabb formákat öltöttek.

Kezdeti főrendezvényük a felolvasás volt, melyet még férfi, vagy úri estélyeknek is hívtak. Ezekről az olvasóegylet életében döntő fontosságú rendezvényekről az első ismert 1869-es szabályzatuk 9. pontja így rendelkezett: „*Minden hónap első vasárnapján egyleti estélyek (a szokott felolvasások) rendeztetnek a tagok társas barátságának előmozdítására.*”¹⁷ Ezek a felolvasások, melyek témáját fennmaradt hiteles szövegek hiányában sajnos pontosan nem ismerjük, de joggal vélhetjük, hogy általában a katolikus élet kérdésköréből származtak, a közösség belső összetartását, megszilárdítását, stabilitását szolgálták. Kezdetben úgy bonyolították le, hogy miután a vezető testület és a tagság rendszerint családjaikkal együtt közösen részt vett a vasárnapi szentmisén, átvonultak az egyesületi otthonukba, ahol az előre megszervezett felolvasás, előadás lezajlott. Ezen ekkor nők (a házi rend értelmében) mint jelenlévő tagok rokonai (feleség, anya, felnőtt leány, lánytestvér) lehetettek csak jelen. Úgy tűnik, hogy a nők érdeklődése a felolvasások iránt kezdetben nem lehetett túl nagy, és csak a századforduló után növekedhetett meg jelentősebben, mert az 1906. évi májusi választmányi gyűlésen az elnök már arról számolhatott be, hogy Serédy Dénes tanár úr egyesületi tag nagy sikerű felolvasásán nők is részt vettek nagy számban. Nők számára (elsősorban a tagság családtagjainak, rokonainak részére) egyébként viszonylag

¹⁷ Alapszabály 1869. MNL GyMSMSL, X/246-247. 1. d.

korán, már akkor, amikor női tagsága az olvasóegyletnek még nem is volt, külön rendezvényt vezettek be, hiszen az 1876-os tagfelvételi jegy hátoldalán látható házirendben már szó van hölgyestélyről.¹⁸ (*Damenabend*) Egy ilyen, az olvasóegylet rendezésében 1891-ben megtartott estről szóló beszámolót olvashatunk az *Oedenburger Zeitung* (röviden OeZ.) híradásában.¹⁹

Felolvasások szervezése a titkár feladata volt. Az éppen aktuális felolvasó estélyre meghívókat nyomtattak, melyeket a tagok és meghívottak részére megküldtek. A belépés ingyenes, de vendégek számára a meghívó bemutatása a rendezvényen való részvétel feltétele volt. A felolvasásokat általában saját tagjaik közül való személy tartotta, de olykor előfordult az is, hogy a városi katolikus értelmiségiek köréből kértek fel valakit.

A felolvasás, mint az egylet szellemi karakterét döntően meghatározó rendezvény, a századforduló idejére azonban markáns változáson ment át. Kezdetben a hitéleti valamint a szórakoztató (farsangi, szilveszteri) táncmultságok mellett csak felolvasásokat (zártkörű férfi-, vagy úri estélyeket) szerveztek. Majd kezdenek még jóval a századforduló előtt megjelenni olyan rendezvények, ahol már nem csupán a szokásos előadás hangzik el, hanem a tagság kulturált szórakozása iránti igény kielégítésére már szavalatok, színi jelenetek, zene- és énekszámok is megjelentek, és ezzel a zárt jelleg oldódik. Az OeZ. cikke 1888-ban egy ilyen rendezvényről már egyesületi estély néven (*Vereinsabend*) számolt be, melyet gazdag műsora alapján a szezon vitathatatlanul legsikeresebb rendezvényének tartott.²⁰ Műsor a következő volt: Bella Lajos elnökhelyettes „Chemie der Küche” című előadása; az egylet vegyes karának műsora, karnagy Millner Lajos káplán, Engelsberg: „Meine Muttersprache” kórusmű, alt szólót énekelte Lorenz Walburga; cselőszám Dr. med. Gampl Alajos előadásában felesége zongorakíséretével; egylet férfikórusa Eckert: „Schifferlied”; Weber: „Freischütz” nyitány, zongorán előadták Buresch Karola és Aistleithner Mizi; Tiefenbach Károly humoros előadása; befejezésként pedig az estély a vegyes kar előadásában Rendtwich: „A tánc” fergeteges keringő-rondójával zárult.

Az eredeti „szokott felolvasások” mellett megjelentek tehát azok kulturális programmal kibővített változatai, az egyleti (ill. családi) estélyek. Megszervezésükre a titkár önmagában már nem volt elégséges, ezért külön bizottságot hoztak létre. Ez volt a Vigalmi Bizottság, mely üléseiről jegyzőkönyvet készített, melyek közül sajnos csak néhány maradt fenn. Egy ilyen dokumentum az 1890 decemberében tartott ülés jegyzőkönyve. A bizottság elnöke ekkor Bella Lajos, aki feladatukat már az új típusú rendezvény érdekében így határozta meg: „[...] zene és ének pártolása, társas estélyek rendezése.”²¹ Ez a bizottság gondoskodott a meghívók kinyomtatásáról is. Minden megtartott estély utáni vasárnapon pedig ülést tartottak kiértékelés céljából, melynek eredményeiről a következő választmányi gyűlésen rendszeresen beszámoltak. A bizottságnak ez a működési rendje a

¹⁸ Felvételi jegy. 1876. Soproni Múzeum (SoM), Lsz.: A.73.84.17.

¹⁹ Im katholischen Leseverein. In: OeZ. 24. (1891) 260. sz. 3.

²⁰ Vereinsabend. In: OeZ. 21. (1888) 61. sz. 3.

²¹ Vigalmi Bizottsági jegyzőkönyv. 1890. 12. 26. MNL GyMSMSL, X/246-247. 3. d.

1. kép. Egyleti estély meghívó 1901. (MNL GyMSMSL, X/246-247. 9. d.)

hosszú évtizedek során alig változott. Kezdetben csak férfiak alkották, de hamar rájöttek milyen hasznosak lehetnek a nők rendezvények terén, ezért 1908-tól már nő is lehetett Vigalmi Bizottsági tag.

Az idők folyamán a felolvasás mint archaikus társas forma elvesztette vonzerejét. Az 1908. évi közgyűlésen az elnök arról adott hírt, hogy a „[...] felolvasó estélyeket az elmúlt évben érdektelenség jellemezte.”²² A következő évi közgyűlésen pedig már azt jelentette be, hogy a felolvasások megszűntek, a jövőben csak esetlegesen rendeznek felolvasást. A klasszikus felolvasás, mely a kezdeti időkben az egyleti élet szellemi alapjainak megszilárdítását jelentette, betöltötte feladatát és szép csendben átadta helyét egy kulturális

²² Kjk. 1908. 01. 05. MNL GyMSMSL, X/246-247. 2. d.

szórakoztató programmal kibővített és gyakran tánccal befejeződő egyleti (ill. családi) estélyeknek. Bár sajtóbeszámolók alapján már jóval korábban megjelentek, de az egylet iratanyagában csak 1901-től kezdve találunk ilyen megnevezéssel nyomtatott meghívókat. (Lásd 1. kép)

Kezdetben ezek az egyleti estélyek (ahogy azt az 1. képen látható műsor mutatja) még felolvasással kezdődtek, de már gazdag ének, zene, irodalmi programmal rendelkeztek és tánccal fejeződtek be. Egy 1903 októberében tartott egyleti estély műsorában pedig már az tűnik fel, hogy a felolvasást elhagyták, helyét pedig irodalom foglalta el. Műsor a következő volt: 1) Lovas Miska házassága, elbeszélés, írta és felolvasta dr Nagy András; 2) Dalok az őshazából, énekelte a vegyeskar; 3) Allerlei, előadás, Tiefenbach Károly; 4) P. Lincke: Glühwürmchen Jdyll, női kar; 5) Mendelssohn: Abschied vom Walde és Nachtigall, vegyeskar. Igényes program, melyet jól jelez, hogy a Glühwürmchen Idyll (Jánosbogárka) betétdal P. Lincke Lysistrata operettjéből való, melynek ősmutatója csupán egy évvel korábban volt Berlinben.

Ekkor már ilyen és ehhez hasonló egyleti (ill. családi) estélyek lettek az egylet szokásos rendezvényei, ahol már nem csak a tagok és hozzátartozóik, de a városi közönség is részt vehetett meghívott vendégként. Ezért a kezdeti időktől fogva havonta megtartott rendezvényszisztémát feladták és 1903-tól a nagyközönség igényeihez igazodva tavaszi és őszi szezont alakítottak ki. A rendezvények éves programját előre kinyomtatták, vagy újságban közzétették, illetve a nagyterem ajtaján, hirdetőtáblán függesztették ki. Egyes rendezvényeiken pedig belépődíjat szedtek. Mivel ezeknek a rendezvényeknek megszervezése már összetettebb feladat volt, ezért erre a célra a már működő Vigalmi Bizottság mellett külön Kultur Bizottságot, valamint Zene Bizottságot is létrehozta. Az egyletnek saját énekkara volt, egy időben karnagyának havi honoráriumot fizettek. Később saját zenekart is szerveztek. Az új rendezvényforma hatásosságát nagyban segítette a nagyterem 1900. évi felújítása, melynek során színpadi dobogót helyeztek el és zongorát is vettek, hogy aztán az 1912. évi díszterem kialakítással és modernizálással²³ egy minden igényt kielégítő katolikus kultúrház legyen rendezvényeik színtere.

Az egylet, mely már korábban is mindig fogékonyan reagált az éppen időszerű katolikus eszmei, irodalmi, zenei, művészeti témák iránt, ezért az 1904-es szabályzatában ezt az affinitását a „kath. irodalom és művészet pártolása” célkitűzésként deklarálta is. E célkitűzésben megfogalmazott témák befogadására és terjesztésére pedig estélyeket rendeztek. Így jelent meg az évek múlása során a kezdeti merev, szinte iskolás jellegű felolvasás helyett a már kulturális programot is tartalmazó egyleti, ill. családi estély, hogy aztán kialakuljon mellette egy új rendezvényforma, a kultúrestély. Rendezvényeknek ezt a tartalmi átalakulását a tagságnak egy valóságos belső igénye váltotta ki, mely ugyanakkor szerencsésen találkozott egy szélesebb városi lakossági igénnyel is.

A kultúrestély tartalmát tekintve igen sokféle lehetett, mert a többségében katolikus irodalmi jellegű műsor mellett találunk közöttük ismeretterjesztő, vagy neveléssel foglal-

²³ Schöberl Miklós: i. m. 415–416.

kozó pedagógiai előadást, de akár úti beszámolót is. Kultúrestélyek szervezésével az egyetlen felvállalt egyfajta kultúrmissziós feladatot, hiszen ez a rendezvénye lett a leggyakoribb és így leghatásosabb eszköze, mellyel a tagság és a város kulturális életében megjelent. Ezt a már kialakult helyzetet így jellemezte Halász Gyula alelnök az 1929-es évről szóló beszámolójában: „[...] az elmúlt évben (tavaszi és őszi szezon) 10 kultúr és 4 családi estély volt. A kultúrelőadásokon – amelyen fővárosi és helybeli írók, szónokok és művészek szerepeltek – megismerték a tagok kath. értékeinket [...]” mert az előadók „[...] mindig a kath. világnézet szemszögéből fejtették ki korunk legégetőbb problémáit, vagy egyéb, az intelligens kath. társadalmat érdeklő aktuális témákat.” Majd az éwertékelést összegezve azt állítja, hogy: „A kath. kör [...] méltán tekinthető városunk egyik legtekintélyesebb, legnemesebb kulturális missziós vezető egyesületének.”²⁴

Kifejezetten kultúrmissziós feladatot töltöttek be azok a kultúrestélyek, melyek jó lehetőséget adtak meghívott személyek, írógárdák soproni bemutatkozására. Példaként álljon itt az 1936. március 28-án első matiné műsorát éppen a Kör dísztermében tartó Pannonhalmi Szemle írógárdája. Az eseményről a Pannonhalmi Füzetek utólag (1998-ban) egy Sopronvármegye napilapban megjelent korabeli cikkekre hivatkozva így számolt be: „Hatalmas közönség érdeklődését keltette fel a Pannonhalmi Szemle írógárdájának [...] szereplése a soproni Kat. Körben. Ott volt többek között Gévay-Wolff Lajos alispán, Sopronyi-Thurner Mihály polgármester, Papp Kálmán felsőházi tag, Fertsak Jenő ny. főispán, Pinezich István dr. országgyűlési képviselő, stb.” A műsor Szigeti Paulin²⁵ vezette énekszámokkal kezdődött. Beszédet mondott Mihályi Ernő,²⁶ aki a Pannonhalmi Szemle hivatásáról beszélt. Utána Magasi Artúr²⁷ verseit szavalta. „A közönség tombolva ünnepelte egy-egy verse elszavalása után.” Ezt Bánhegyi Jób²⁸ Herczeg Ferenc műveinek irodalomkritikája követte, majd Vanyó Tihamér²⁹ pszichológiai témában tartott előadást. Befejezéséért Gál Geláz³⁰ (hegedű) és Jámbor Mike³¹ (zongora) duettjét tapsolhatta meg a hálás közönség, mely így ráadást is kapott. Az est sikerére jellemző, hogy: „Az előadás után éjjel után fél 2-ig ma-

²⁴ Dr. Halász Gyula: Katholikus Kör működése az elmúlt évben. In: Soproni Katholikus Köri almanach. 1930. 125.

²⁵ Szigeti Paulin János (1905–1962) bencés paptanár, 1929–1936 között tanított a soproni bencés gimnáziumban.

²⁶ Mihályi Ernő dr. (1887–1969) bencés papatanár, 1910–1919 között Sopronban. Jelentős soproni helytörténeti írásai vannak. Erről bővebben: Aranykönyv 2002. Szerk.: Sarkady Sándor. Sopron, 2002 138.

²⁷ Magasi Artúr Ernő (1903–1959) bencés paptanár, költő és irodalomtörténész. Ő is tanára volt a soproni bencés gimnáziumnak.

²⁸ Bánhegyi Jób József dr. (1897–1979) bencés pap, főiskolai tanár, irodalomtörténész. Azok közé a pannonthalmi bencések közé tartozott, akik egy baszk kisvárosban élő özvegy Zita királyné gyermekeit, közöttük Habsburg Ottót tanították.

²⁹ Vanyó Aladár Tihamér (1905–2005) bencés pap, főiskolai tanár, hitszónok, egyháztörténész.

³⁰ Gál Nándor Geláz dr. (1899–1983) bencés paptanár, természettudós, ornitológus. Szülőházán emléktáblát helyeztek el.

³¹ Jámbor Mike Miklós dr. (1899–1983) bencés paptanár, karnagy.

A Soproni Katolikus Kör Elnökségétől 15.

Meghívó.

A Katolikus Kör 1936. évi október hó 11-én, vasárnap délután 5 órai pontos kezdettel a Kör dísztermében, a Győri Katolikus Kör tagjainak közreműködésével

Irodalmi délutánt

rendez, melyre a t. Címet és családját tisztelettel meghívja és megjelenését szeretettel elvárja az Elnökség.

~~*

MŰSOR:

1. **Weber:** Oberon nyitány, előadja a Győri Katolikus Kör zenekara, vezényel dr. Dalló Gyula vármegyei aljegyző.
2. **Gábrriel Gotthárd,** a Győri Katolikus Kör elnöke üdvözlil a „Civitas fidelissima”-l.
3. **Harsányi Lajos** c. kanonok, a *Kisfaludy és Petőfi Társaságok tagja,* költeményeiből ad elő.
4. **Dr. Jordán János** gyárigazgató, a Győri Katolikus Kör alelnökének előadása: „Katolikus ember a közéletben.”
5. **Puccini:** „Tosca Imája”,
Lehár: Részletek a „Mosoly országá”-ból. Előadja: *Jordán Margit* okl. tanárnő, énekművész, zongorán kíséri: *Fáber Anna* zeneiskolai tanárnő.
6. **Dr. Valló István** győri polgármesterhelyettes előadása: „A modern korszellem.”
7. **Dohnányi Ernő:** „Pierrot látolya” c. műtéből keringő, előadja a Győri Katolikus Kör zenekara, vezényel dr. Dalló Gyula.

Vendégeket szívesen látunk!
Belépés teljesen díjtalan!

Rábaközi Nyomda, Sopron.

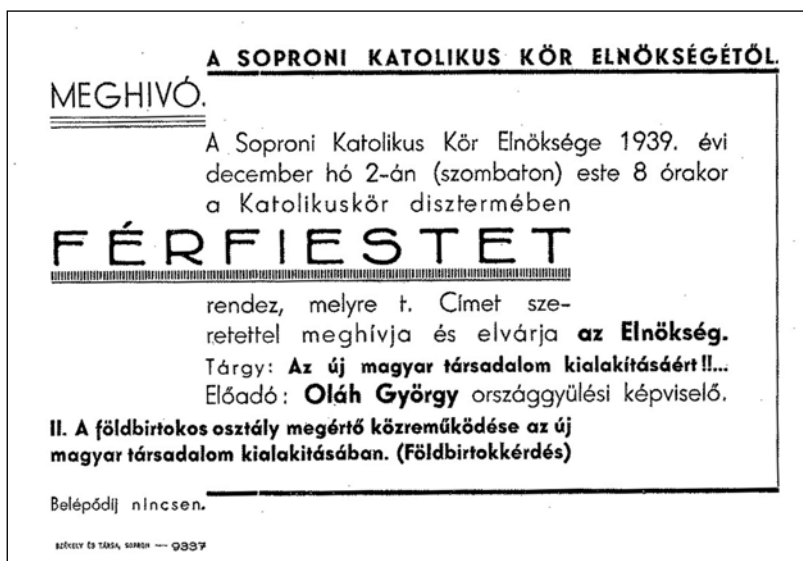
2. kép. Irodalmi délután meghívó 1936. (MNL GyMSMSL, X/246-247. 9. d.)

radt együtt a vendégekkel a közönség egy része, többek között a polgármester és az alispán.³² Érdemes a szereplő személyeket közelebbről megismerni, hiszen azok a korabeli kulturális életnek tekintélyes egyéniségei voltak.

Ugyancsak kultúrestélyen mutatkozott be az egylet testvérszervezete, a Győri Katolikus Kör. A rendezvény programját a 2. képen látható meghívón olvashatjuk. A műsor Harsányi Lajos³³ papköltő személyes bemutatkozására is alkalmat adott.

³² *Hegedűs József Odó OSB:* Bencés irodalmi élet Pannonhalmán a két világháború között. In: Pannonhalmi Füzetek 43. (1998) 29–30.

³³ Harsányi Lajos (1883–1959) pap, Corvin-koszorús író és költő. A két világháború közötti korszak nagy papköltőinek (Sik Sándor és Mécs László) harmadik tagja. Emlékére a patonai templom falán 2007-ben emléktáblát helyeztek ki.

3. kép. Férfieste meghívó 1939. (MNL GyMSM–SL, X/246–247. 9. d.)

A felolvasó estéylek közben nem szűnnek meg véglegesen, mert hosszabb-rövidebb kihagyással, más formában és tartalommal, de már mint nyilvános rendezvények, férfiesték néven (lásd: 3. kép) a meghívókban meghatározott, általában társadalmi témában elhangzó előadásokkal visszatérnek az egylet rendezvényei közé, és ezzel a klasszikus felolvasás átalakult közéleti fórummá.

Különösen 1925 után lett jellemző, hogy a kultúrestélyek mellett ezek a férfiestek adták az egylet programjának súlypontját. Ezzel ezek a férfiesték jelentették az alapítói küldetés szándékának³⁴ megvalósítása érdekében létrehozott leghatásosabb eszközüket. Gyakran valamilyen éppen aktuális társadalmi, politikai, erkölcsi kérdés volt a téma. Az 1934-es programtervükben már havonta tartottak ilyen férfi estéylet.³⁵ Még 1943-ban a belügyminisztériumnak küldött jelentésben is találunk négy ilyen férfiestéről szóló közlést. Ezeknek a férfi estéleknek kialakult egy szűkebb körű változata is fehérasztalos összejevetel formájában. Ezeken az összejeveteleken aztán a vezetőség meghívott városi prominens személyekkel együtt vitatott meg egy-egy fontosnak tartott aktuális kérdést. Ily módon lettek ezek a fehérasztalos összejevetelek a férfiestékekkel együtt az egylet közéletet alakító társadalmi, politikai, ideológiai fórumaivá.³⁶

Szokásos rendezvényeik közül a hitéleti rendezvények kezdetek óta az egyletnek, mint vallási közösségnek a hitélet közös gyakorlását szolgálták.

34 Lásd: *Schöberl Miklós*: i. m. 429.

35 Gazdag programot állított össze a Kat. Kör a téli idényre. In: *Soproni Hírlap*. 21. (1934) 238. sz. 5.

36 Ezzel a témával az V. fejezetben foglalkozom majd.

A lelki napokat húsvéti előkészületi időben a nagybőjtben szokták megtartani három napos (*triduum*) lelkigyakorlat formájában, mely nagycsütörtöki közös szentáldozással zárult. Részvétel az egylet vezetői és a választmány számára elvárás volt. A tagok a katolikus összetartozás bizonyosságául önkéntesen jelentek meg. A megjelenés egyébként nem volt testületi formációhoz, bevonuláshoz kötve, de a vezetők és tagok igyekeztek egységes szervezatként megmutatkozni. A lelki napokat, ha nem az egylet szervezte saját helységükben, akkor testületileg előre bejelentkezve csatlakoztak valamelyik templomban éppen sorra kerülő húsvéti lelkigyakorlathoz.

Zarándoklatokat is minden évben tartottak. Mariazell, Loretó, Kismarton, Maria Schütz, Fraknó, Kőszeg, Kópháza, Pannonhalma voltak a gyakoribb zarándoklati célok. Ezekben a zarándoklatokon is az egylet testületileg mutatkozott meg, noha saját zászlója nem volt. Vallásos ünnepek megtartása egy közösség számára mindig a hitéletbeli összetartozás igazolásának lehetőségét adják, ezért az egylet rendszeresen demonstratív részt vett a két nagy katolikus ünnepkör húsvét és karácsony templomi rendezvényein.

Szokásos rendezvényeik közül a szórakoztató és kikapcsolódást jelentő összejöveteleik azok a rendezvények voltak, melyek a tagok közösségi életének megélésére az általános társadalmi szokáshoz igazodva adtak lehetőséget.

Szilveszteri és farsangi multságok az egylet kezdetek óta évente megtartott rendezvényei közé tartoztak. Példaként a 4. képen az 1903-as farsangi multság meghívóját láthatjuk. Ezek a rendezvények a tagok és meghívottak kikapcsolódását és kulturált szórakozását szolgálták, de egyleti bevételképző feladatuk is volt. Rendeztek olykor olyan szórakoztató műsoros, táncos, gyakran tombolával kiegészített ún. jótékonyági estélyeket is, melyek bevételét teljes mértékben jótékony célra szánták. Ezekről a bevételt jelentő rendezvényekről később az egylet anyagi helyzetével foglalkozva a III. fejezetben a pénztárosi jelentések alapján számolok majd be részletesebben.

Közös kirándulások iránt az igény akkor jelentkezett, amikor fő rendezvényük számára bevezették az őszi és tavaszi évadot. Különösen 1930-tól lett annyira közkedvelt, és nemcsak a tagság, de a város lakói körében is, hogy szervezésük érdekében Kirándulási Bizottságot kellett létrehozni. Példaként álljon itt az 1935. évre tervezett 12 kirándulás: máj. 10. Celldömölk–Sághegy; jún. 3. Maria Schutz am Semmering; jún. 17. Rozália; júl. 1. Brennergbánya–Erdei kápolna; júl. 15. csónakkirándulás a Fertőn; júl. 29. Istenszéke – Donáti kápolna; aug. 12. Léka–Kirschlag–Blumau; szept. 2. Lánzséri várrom; szept. 8–9. Esztergom; szept. 23. Brennergbánya–Todl–Vadkanárok; okt. 7. Mithras barlang–Rákosi köfeytő–Balf fürdő. okt. 21. Istenszéke. A július 29-i kirándulás pedig a következő program szerint zajlott le: Találkozás ¾ 8 órakor Erzsébet-kert, útirány Fáberrét, Hétbükkfa, Ferenc forrás, Gyertyán forrás, Istenszéke, Donáti kápolna, visszafelé Mesterkereszt, Muck-kilátó, Sopron. Vezető: Szántó Mihály. Kirándulásaik között szerepeltek persze távolabbi célok is pl. Zirc, Kőszeg, de volt többnapos utazással járó kirándulás pl. Wachau.

Szokásos rendezvényeik közül az ünnepi rendezvények az egylet életében kezdetek óta a közösségük identitása melletti kiállásban, összetartásban megmutakozó erejét reprezentálta.

4. kép. Farsangi multság meghívója 1903-ból. (MNL GyMSMSL, X/246-247. 9. d.)

Világi ünnepnapokon az Új utcai otthonukra zászlót helyeztek ki. Gácsér József al-elnök, bencés paptanár 1913. évi javaslata szerint ezek a napok akkor a következők voltak: március 15.; április 11.; június 8.; augusztus 18.; augusztus 20.; október 4.; október 6.; november 19. Ebben a felsorolásban, mely jól mutatja az egylet korabeli felfogását, megtaláljuk I. Ferenc József magyar király megkoronázásának, születésnapjának, névnapjának, Erzsébet magyar királyné névnapjának, Szent István királynak, valamint az aradi vértanúk ünnepe mellett, az „áprilisi törvények” hivatalos és március 15. ekkor még nem hivatalos ünneplését is. Az egylet által megtartott világi ünnepek az idők folyamán aztán jelentősen megváltoztak. Tanulságos lehet azonban március 15-ét kiemelve megvizsgálni

hogyan viszonyult az egyesület ehhez az ünnephez. A kezdeti időkről ugyan kevés információ van, de sajtóforrásokból kideríthető, hogy az egyesület az 1800-as évek utolsó évtizedeiben egyáltalán nem tartotta ezt az ünnepet, miközben a városban néhány iskola, vagy egyesület már megtette azt. Az egyesület konzervatív, uralkodó hűségű, közjogi értelemben kiegyezés párti orientációja ebben az időben nem igényelte március 15. megünneplését. A vezetőség ezzel bizonyára „[...] az uralkodó iránti lojalitás szempontjából mindenképpen kényes és konfliktusokat rejtő [...]”³⁷ helyzetet kívánta elkerülni. A századforduló és az azt követő évek változásainak hatására azonban a tagságban felerősödött az önálló magyar nemzeti öntudat. Jegyzőkönyveiből dokumentálható március 15-ével kapcsolatos első bejegyzés éppen egy ilyen esetről szól. 1906-ban ugyanis huszonnégy tag aláírásával ellátott beadványt nyújtott be, hogy a „nemzeti újjáébredés ünnepét” egy nyilvános rendkívüli estélyen tartsák meg. A vezetőség még hezitált és választmányi gyűlésen „[...] a közviszonyokra való tekintettel [...]”³⁸ leszavazták a beadványt.³⁹ Helyette egy szokásos egyesületi estélyen ünnepeltek Vellansitz Viktor dr. egyesületi tag hazafias előadásával és a vegyeskar Himnusz és Szózat éneklésével. Következő évben polgármesteri felszólító levélnek eleget téve a Halász utcai Petőfi-emléktábla leleplezésénél a várossal közösen ünnepeltek koszorú elhelyezésével. Rendszerint azonban külön házi ünnepséget tartottak a tagság és meghívottak számára. Ezeket saját körükből való, ritkábban meghívott prominens személyek mondták az ünnepi beszédet, melyet verssel, énekkel, zeneszámokkal kiegészített kulturális műsor követett. 1924-től kezdve az egyesület jegyzőkönyveiből dokumentálható módon már évente így ünnepeltek, azaz március 15. a magyar szabadság ünnepe lett az egyesület számára is. Erre példaként álljon itt az 1930. évi ünnepelés, melyről ezt olvashatjuk: „A magyar szabadság ünnepén az emlékbeszédet Kurcsey János dr. v. elnök mondta, aki ügyes érveléssel vont érdekes tanulságokat a 48-as eseményekből a mai állapotokra. Ifj. Thurner Mihály díszmagyarban fiatal hévvel előadott Petőfi: Nemzeti Dalával; Krupec Ervin: Petőfihez c. költemény elszavalásával és Last Vilmos: A magyar dal c. melodrárával megérdemelt tapsot kapott. Concordia dalárdájának Hiszekegye és hazafias dalai, továbbá az egyesületi zenekarból alakult quartett Szerenádja igen tetszett a nagyszámú közönségnek. Az ünnepség a Himnusz akkordjaival zárult be.”⁴⁰ 1939-től a TESZ⁴¹ javaslatára a szövetség rendezvényéhez csatlakozva ünnepeltek.

³⁷ M. Lovas Krisztina: Ki mire emlékezett március 15-én a dualizmus korában? In: Századok. 151. (2017) 6. sz. 1223.

³⁸ Belpolitikai válság, az ország nyugalmát ezekben az években feldúló sztrájkok, zavargások, szakszervezeti megmozdulások Sopronban is megjelenő feszültségkeltő hatása. Úgy tűnik, az Irodalmi Kör ez nem zavarta, mert ők ebben az évben a kaszinó nagytermében egy jólsikerült márciusi ünnepséget rendeztek. (Einen inposanteren Verlauf nahm die Märzfeier des „Irodalmi Kör.” In: OeZ. 39. (1906) 61. sz. 3.)

³⁹ Vjk. 1906. 02. 21. MNL GyMSMSL, X/246-247. 2. d.

⁴⁰ Soproni Katolikus Élet 2. (1930.) 4. sz. 62.

⁴¹ TESZ = Társadalmi Egyesületek Szövetsége. Célja: a nemzetépítő szervezetek összefogása, a magyar haza egyetemes érdekeinek szolgálata, a keresztény erkölcs védelme, a hazafias szellem ápolása. In: Magyar Katolikus Lexikon.

1903 MEGHÍVÓ

a folyó évi november hó 15-én megtartandó

Deák-ünnepélyre.

Műsor:

1. Megemlékezés Deák Ferenczről. — Irta és felolvassa: *Mészáros Lambert tanár.*
2. a) Magyar király-hymnus
b) Szent az érzet . . . } Vegyeskar.
3. BEETHOVEN: V. Concert. (Es-dur.) — Zongorán előadják: *Fuchs Pálné és Cseglédy Gyula.*
4. MINKE BÉLA: A haza bölcse. — Szavalja: *Skerlán Gyula.*
5. a) Repülj fecském . . . } Vegyeskar.
b) Esti dal

Kezdeté esti 7 óraker. — Anfang 7 Uhr Abends.

5. kép. Deák emlékünnepelely meghívója 1903. (MNL GyMSMSL, X/246-247. 9. d.)

Világi ünnepeken kívül rendeztek még olyan emlékünnepelelyeket, melyeket az egy-let vezetése gyakran használt fel egy-egy jeles eseményről, vagy személyről történő megemlékezésre.

1903-ban két ilyen estét is rendeztek. Szokásos úri estélyükön március elsején, melyen nők részvételét is lehetővé tettek, XIII. Leó pápa 25 éves jubileumát ünnepelelyték meg. Az ünnepelely beszéd után elhangzott a Pápai himnusz, majd kultúrműsor következett. Ebben német szavalat és német énekszám mellett már magyar szavalat is volt. Az estét a Magyar himnusszal zárták.

A másik emlékünnepelelyre Deák Ferenc születésének centenáriuma adott alkalmat. Ennek a meghívóját látjuk az 5. képen. A műsorban az ünnepelelyről két programponiban

emlékeztek meg: Meszlényi Lambert⁴² ünnepi beszéde⁴³ és Skerlán Gyula⁴⁴ szavalata. A vegyeskar előadásában elhangzott „Magyar király-himnusz”⁴⁵ egy királydicsőítő mű, míg a másik kórusmű⁴⁶ hazaszeretetről szólt. Karnagy: Czeglédy Gyula zenetanár, a Szt. Mihály-templom orgonistája, az egylet tagja. A 3. műsorszám egy Beethoven-zongoraverseny,⁴⁷ mely nagy hangversenytermek gyakori műsora, bár itt csak a zongoraszólók hangozhattak el. Az ünnepséget „Repülj fecském...” és „Esti dal” című kedvelt népdal kórusművekkel zárták.

Ünnepi rendezvénnnyel emlékeztek meg IV. Károly király haláláról 1923. januári közgyűlésükön. Leleplezték a díszteremben kifüggesztett királyképet, melyet az egylet tagja Steiner Rezső akadémiai festő külön erre a célra festett meg. Az eseményt megírták Zita királynénak, akinek kérésére a jól sikerült képből még egy példányt is készítették, és el is küldtek számára. A festmények árát adományok gyűjtéséből fedezték. Ennek, az országban egyébként első megemlékezésnek a megrendezése egy kényes politikai helyzetben és nehéz anyagi körülmények mellett, az egylet bátor és áldozatkész kiállásáról tanúskodik.

A jezsuita P. Fényi Gyula (1845–1927) soproni születésű híres csillagász emléktábla kihelyezését 1935-ben az egylet kezdeményezte,⁴⁸ de a város áldozatkészségéből valósult meg. Az avatási ünnepségen az egylet teljes vezetősége mellett jelen voltak a tagok is nagy számban. Az ünnepi beszédet Gábor Géza dr. az egylet alelnöke mondta, melyből álljon itt egy részlet, melyben a tudós csillagász tevékeny életének történelmi hátterét jellemezte. Akkor „[...] amikor a felvilágosodás viharagvai elérték a fehér ember szörnyű kataklizmáját [...] amikor kitermelte a liberalizmus a szabaderkölc [...] és profitéhség embertelenségét [...] amikor fantomként elő-előtűnt a vörösember arca [...] akkor a tudós [...] égre emelte szemét és a kis játékeit űző, önző, kicsinyes föld éltetőjét a Napot figyelte.”⁴⁹

Ugyancsak ünnepséget rendeztek például 1936-ban, melyen Julián barát domonkos szerzetesre emlékeztek, aki keleti expedíciója során megtalálta Magna Hungáriát, a magyarok őshazáját. Az ünnepségre szerencsés hazatértének 700-ik évfordulója adott alkalmat.⁵⁰ Az ünnepség műsorában (lásd 6. kép) két tekintélyes személy emlékezett meg Juli-

⁴² Meszlényi Lampert (1874–1950) bencés paptanár, Sopronban 1902–1905 között, ekkor az egylet tagja.

⁴³ *Meszlényi Lampert*: Deák Ferenc emlékezete. In: Soproni bencés főgimnázium értesítője 1903–1904. 19–26. SoM, Lsz.: A.73.1.45.

⁴⁴ Skerlán Gyula (1876–1938) tanár, Szt. Mihályról címzett rom. kat. Népiskola igazgató, egylet tagja.

⁴⁵ Jókai Mór „Magyar Királyhimnusz” című versét Erkel Ferenc zenésítette meg. Egy budapesti templomszentelésen I. Ferenc magyar király előtt mutatták be.

⁴⁶ Séner János szekszárdi karnagy műve.

⁴⁷ Beethoven 5. (Esz-dúr) zongoraversenyét „Császár” zongoraversenynek is nevezik.

⁴⁸ Kjk. 1936. 01. 19. MNL GyMSMSL, X/246-247. 3. d.

⁴⁹ *Dr. Gábor Géza*: Fényi Gyula SJ. In: *Katholikus Élet* 7. (1935) 3. sz. 3–4. Ez az idézett gondolatsor 85 évvel ezelőtt hangzott el. Meglepő szóhasználata mégis aktualitással bír, hiszen jól mutatja a tudós példáján keresztül nemzetünk mai helyzetét a világban. Témánkkal kapcsolatban pedig azt világítja meg, mekkora veszteséget hozott az az ideológia, mely nemcsak az egylet megszűnését jelentette, de közgondolkodásunkból is hosszú időre kitörölt minden e fajta „múltidézt.”

⁵⁰ Ez az évforduló a revíziós lázban égő országban másokat is inspirált. A fővárosban felállították Julián barát bronzszobrát, Kodolányi János pedig megírta „Julián barát” című regényét.

A SOPRONI KATHOLIKUS KÖR ELNÖKSÉGÉTŐL. 19.

A Katholikus Kör 1936. december hó 6-án, vasárnap este
8 órai pontos kezdettel, a Kör dísztermében

„Julián barát“ emlékünnepe

rendez, melyre a t. Címet és családját tisztelettel meg-
hívja és megjelenését szeretettel elvárja

AZ ELNÖKSÉG.

M Ű S O R :

1. *Demény—Madách*: Toborzó.
Vincze Zsigmond: Szép vagy, gyönyörű
vagy Magyarország. Előadja
a *Soproni Magyar Férfidalkör*,
vezényel Téby Mihály karnagy.
2. *Dsida Ottó* ny.kir. tankerületi főigazgató,
az Actio Catholica országos
alelnökének előadása: Julián
barát történelmi jelentősége.
3. *Schubert*: Ave Mária.
Brahms: 5. magyar tánc. Gordonkán
előadja: *Pancsovai Graff Vilmos*,
a Soproni Zeneiskola
tanára, zongorán kíséri: *Ger-
ronay-Kossow Mária*.
4. *P. Badalik Bertalan*, a Szent Domon-
kos rend tartományfőnökének
előadása: Julián barát emléke.
5. *Rubinstein*: Melodie.
Popper: Polonaise de concert. Gor-
donkán előadja: *Pancsovai
Graff Vilmos*, zongorán kíséri
Gerronay-Kossow Mária.
6. *Demény — átirat*: Nem lesz minden-
kor így... (XVIII. századbeli
dal). Ellopták a szívemet...
Elhervadt a rózsza... Előadja a
Soproni Magyar Férfidalkör,
vezényel Téby Mihály karnagy.

Vendégeket szívesen látunk! A belépés teljesen díjtalan.

SZÉKELY ÉS TÁRSA SOPRON

6. kép. A Julián barát emlékünnepe meghívója, 1936. (MNL GyMSMSL, X/246-247. 9. d.)

án barát emlékére és történelmi szerepéről. A változatlanul igényes zenei számok mellett pedig ott látjuk Vincze Vilmos⁵¹ „Szép vagy, gyönyörű vagy Magyarország” című dalát, mely a kor leghazafiasabb dalai közé tartozott.

A példaként felsorolt emlékünnepegek, melyek belső igényből fakadtak, jól jelzik az egyesületnek éppen aktuális társadalmi, politikai orientációját. Erre kezdetben császár, király, pápa hűségű klasszikus katolikus konzervatív felfogás volt a jellemző, hogy aztán egy átmeneti időszakot követően a 1920-as évektől némi rojalista nosztalgiával kezdődő vegyes rövid szakasz után egyre erősödő keresztény nemzeti eszme legyen az uralkodó.

⁵¹ Vincze Vilmos (1874–1935) zeneszerző egyik operettjének dalbetéte a „Szép vagy, gyönyörű vagy Magyarország.” Szövegét Kulinyi Ernő (1893–1945) jogot végzett újságíró, színikritikus, librettista írta.

Az egyleti étellel kapcsolatban belső ünnepeket tartottak. Ezek egy részét díszközgyűlés formájában rendezték meg. Az első ilyen, jegyzőkönyvben dokumentált díszközgyűlés megtartására 1901. december 8-án Póda Endre városplébánosi és ezzel összekapcsolva egyleti elnöki 25 éves jubileuma adott alkalmat. Az ünnepségre mise után délelőtt fél tizenegykor a zsúfolásig megtelt egyleti díszteremben került sor. A meghívott vendégek között ott voltak az evangélikus és zsidó egyház képviselői is. A Himnusz eléneklése után Rohn Nándor köszöntő beszédet mondott magyarul. Felsorolta Póda műveit, melyeket, mint pap, várospolgár, hivatalnok, előljáró, író, privát ember, jó barát tett. Ezután a német nyelvű ünnepi beszédében Bella Lajos huszonöt éves visszatekintésben méltatta Póda tevékenységét. Végül Póda köszönő szavai után a Szózat elénekelésével fejeződött be az ünneplés. Az OeZ. egészhasábos cikkben számolt be az ünnepségről.⁵²

Ezt az ünnepet sajnos hamar gyászünnepség követte. 1902. február 3-án váratlanul meghalt Póda Endre. Még aznap gyászkeretes jegyzőkönyv készült a rendkívüli gyűlése-ről. Harminc napos gyászt rendeltek el, minden rendezvényt szüneteltettek. A temetésre babérkoszorút rendeltek, fehér selyemszalaggal: „Szeretett és felejthetetlen elnökének a Soproni Kath. Olvasóegylet” felirattal. Az egylet a temetést követő vasárnapon február 9-én délelőtt 10 órakor saját otthonában rendezte meg gyászünnepségét. Bevezetőt Tálos István dr. (ügyvéd, Konvent ügyésze, néppárti országgyűlési képviselő) tartotta, ő 1897. december 8-óta volt alelnöke az olvasóegyletnek, majd Bella Lajos magyar és német nyelven mondott gyászbeszédet. Ezután az egylet vegyes kara gyászdalt adott elő Würditsch karnagy vezetésével. Zárszót Tálos István mondott.

Az egylet 40 éves jubileumának megünneplésére Schügerl Gyula⁵³ választmányi tag az 1905. évi közgyűlésen tesz szóbeli javaslatot. Mivel ő egyben hamarosan a Püspökházba költöző másik „lakónak,” a frissen alakult Soproni Férfiak Mária Kongregációjának az elnöke is, eme egyesület nevében írt levelében egy közös katolikus nagygyűlés formájú rendezvény tervét vázolta fel. A választmány ezt nem fogadta el, és a novemberi ülésén határozatot is hozott: „Tekintettel az áldatlan politikai viszonyokra⁵⁴ [...] az egylet 40 éves jubileumát csak egyleti estély keretében [...]”⁵⁵ saját helységében december 10-én tartja meg. A program is egyszerű: délelőtt 10 órakor közös hálaadó mise a Szt. György-temp-lomban, este 7-kor pedig estély, melyen a titkár az egylet történetét ismertette.

Díszközgyűlésen ünnepelte meg az egylet 1913. január 12-én a felújított otthonuk megnyitóját, de ez a jegyzőkönyv sajnos nem található. A január 2-án tartott választmányi gyűlésen viszont az előkészületekről ezt olvashatjuk: „Miután az egyesület épülete teljesen átalakított, s a munkálatok befejezés felé közelednek, január 12.-én ünnepélyes megnyitás lesz. A megnyitó ünnepélyt a délutáni díszközgyűlés és bankett vezeti be. Este lesz az ünne-

⁵² Die Jubiläumsfeier zu Ehren unseres Stadtpfarrers. In: OeZ. 34. (1901) 284. 3.

⁵³ Schügerl Gyula dr. (1879–1921) pap, hitoktató, a Soproni Férfiak Mária Kongregációja egyik megszervezője.

⁵⁴ Belpolitikai válság, az ország nyugalalmát ezekben az években feldúló sztrájkok, zavargások, szakszervezeti megmozdulások Sopronban is megjelenő feszültségkeltő hatása.

⁵⁵ Vjk.1905.11.02. MNL GyMSMSL, X/246-247. 2. k.

pi hangverseny, melynek műsoros számai előtt elnöki megnyitó és ünnepi prólóg lesz. A zenei rész elintézését Valker István egyl. karmester volt szíves elvállalni. A megnyitó ünnepségre az ünnepélyt követő tánc miatt cigányt is fogad fel az elnök [...]”⁵⁶ Az ünnepségről az OeZ. részletesen beszámolt. Ebből a cikkből⁵⁷ tudjuk meg a díszközgyűlésen megjelent prominens személyek névsorát (főispán, polgármester és helyettesei, városvezetőségi tagok, katonaság képviselői, konventelnök, árvaház vezetői) ami azt mutatja, hogy ez az esemény a közélet számára is mennyire fontos volt, hiszen egy korszerű kultúrházzal gazdagodott a város. A felújított helységek beszentelését az elfoglaltsága miatt távol lévő püspök megbízásából Zehetbauer Ottó⁵⁸ városplébános tartotta. Megnyitó beszédet Bermann Géza⁵⁹ elnök mondott, melyben röviden vázolta az egylet és a felújítás történetét, megköszönve a püspök anyagi támogatását. Ezután a városplébános is üdvözölte a jelenlévőket, majd miután hosszabb beszédben méltatta Várady püspök érdemeit, ünnepélyesen leleplezte annak Feichtinger Mátyás káplán egylet tagja által festett portréját. Az ünnepség este telt ház mellett folytatódott. A jelentősen, két méterrel, megnövelt belmagasságú pompásan feldíszített nagyterem és az 1200 gyertya fényét adó villanyvilágítás a jelenlévők ószinte csodálatát váltotta ki. Az est gazdag műsorú koncertjét tánc követte.

Az egylet 60 éves jubileumát a belsőleg átépített ház megnyitásával együtt az 1925. december 6-án tartott díszközgyűlésen egyszerre ünnepelte meg. Program: 10 óraker közös mise, utána 11 óraker Mohl Adolf címzetes apátkanonok megáldja az egylet helységeit. Délután 5 óraker estély, melynek műsora: 1. Hunyadi induló (S. h. gy. ezred vonószzenekara) 2. Megnyitó (Kurcsy⁶⁰ elnök) 3. Az egylet 60 éve, ismertetés (Gábor Géza dr.) 4. Énekszám (Soproni Férfidalkör) 5. Ünnepi beszéd (Hindy Zoltán dr. Központi Kat. Kör elnök) 6. Felolvasás, szavaltat 7. Zárszó (Kurcsy elnök) 8. Himnusz. Utána vacsora, a menü 22 000 K, sajttal együtt 25 000 K. Meghívott vendégek: győri, szombathelyi, zalaegerszegi, csornai kat. kör képviselői, a város és vármegye vezetősége, az Evangélikus Hittudományi Kar dékánja, az ev. hitközség képviselője.

Az egylet 70 éves jubileumi ünnepségének gondolata az 1935 januárjában tartott közgyűlésen merül fel először. Halász Gyula dr. főtitkár hosszas beszédben visszatekintve az elmúlt 70 évre egy küzdelmes történelmi háttérrel vázolt fel: „70 év nagy idő mindenképpen. De különösen akkor, ha ez két ellentétes világnézet ütközőjébe esik. [...] A múlt század hatvanas éveiben már a liberalizmus teljes diadalát üli [...] A félrevezetett tömeg [...]” pedig azt a „[...] politikai irányt emeli uralomra, mely azonnal nagy ellenfele az Egyházzal törekszik leszámolni.”⁶¹ Az egylet ebben a küzdelemben kívánt a katolicizmus védőbástyája lenni.

⁵⁶ Vjk. 1913. 01. 02. MNL GyMSMSL, X/246-247. 1. d.

⁵⁷ Einweihung des neuen Heims des kat. Lesevereins. In: OeZ. 45. (1913) 10. sz. 2. (Az egylet hivatalos neve ugyan 1904 óta már Katolikus Kör, de a német sajtóban még sokáig Leseverein = olvasóegylet név a használatos.)

⁵⁸ Zehetbauer Ottó dr. (1856–1915) városplébános, Kör vezetőségi tagja.

⁵⁹ Bermann Géza (1871–1938) posta műszaki igazgató, Kör elnöke.

⁶⁰ Kurcsy János dr. (1874–1940) vármegyei főjegyző, Kör elnöke.

⁶¹ Kjk. 1935. 01. 27. MNL GyMSMSL, X/246-247. 3. d.

A beszéd után Gábor Géza dr. alelnök javasolta, hogy az *Actio Catholica*⁶² keretében a tervezett nagyszabású katolikus napok rendezvényei között a katolikus egység demonstrálására a Katolikus Konvent 60 éves jubileumával együtt ünnepelje meg az egylet saját 70 éves jubileumát. Ezt a javaslatot el is fogadták és 1935. december 15-én a Konventtel közös díszgyűlést tartottak. A fővárosi vendégek még előző nap szombaton délben sínautóval érkeztek meg. Ebéd az egylet otthonában. Este 8 órára zsúfolásig megtelt az egylet otthonának díszterem. Püspök megérkezése után megkezdődött a kultúrest. Nyisztor Zoltán dr. (pápai kamarás, a Magyar Kurír szerkesztője) a szociális front programjáról beszélt. Ez az előest Desseffy Bella⁶³ és Graff Vilmos énekszámáival zárult. Vasárnap reggel 9 órakor ünnepi püspöki mise a Dómtemplomban. Ezután az ünnepségsorozat a Konvent Petőfi téri dísztermében püspök, polgármester és számos prominens vendég jelenlétében közös díszközgyűléssel folytatódott. Program a következő: Pápai himnusz, előadja a Concordia férfdalárda. Megnyitó beszéd, tartja Pinezich István dr.⁶⁴ konvent elnök. Előadás a katolikus elemi iskolákról és a Konvent szerepéről, elmondja Szkerlán Gyula kat. népiskola igazgatója. Polgármesteri köszöntőt mond Sopronyi Thurner Mihály,⁶⁵ melyből álljon itt egy mondat, melyet a jegyzőkönyv is megőrzött: „60–70 év óta tudja a város minden polgára, hogy hitetlen polgár nem jó polgár és a hívő polgár támasza a városnak, az országnak egyaránt.”⁶⁶ Köszöntő után a TESZ helyi elnöke kitüntetésekkel adott át, majd Halász Gyula dr. „Képek a soproni katolikus kör életéből” címen vázolta fel röviden az egylet 70 éves múltját. Ennek zárszavában kijelöli, hogy: „Legyen a katolikus kör városunk katolikus értelmiségének találkozó helye. Onnan induljon ki a társadalom minden rétegébe az új lelkesítést formáló élharcos gárda, melynek legszentebb hivatása: krisztusi szellemben újra keresztelni a liberalizmustól elposványosodott közéletet.”⁶⁷ Az ünnepség a Concordia előadásában a Himnusz eléneklésével zárult.

A 75 éves jubileum megünneplésére 1940. május 2-án tartott díszközgyűlésen került sor, melynek meghívóját a 7. képen látjuk.

⁶² Actio Catholica (Katolikus Akció, röviden AC) XI. Pius kezdeményezésére megalakult nemzetközi szervezet, amely a katolikus egyesületeket, mozgalmakat stb. fogta össze. A magyarországi AC-t 1935-ben hozták létre.

⁶³ Desseffy Bella (1896–1975) a Magyar Királyi Operaház magánénekes, „Sopron csalogánya,” férje Horváth József zeneiskola igazgató.

⁶⁴ Pinezich István dr. (1879–1962) ügyvéd Konvent elnöke, Kör ügyésze.

⁶⁵ Sopronyi Thurner Mihály (1878–1952) jogász, polgármester, a Kör vezetőségi tagja, nyugdíjasként a Konvent elnöke lett (1941–1942). (Az I. fejezetben pontatlan 105-ös lábjegyzet korrigálása.)

⁶⁶ Dkjk. 1935. 12. 15. MNL GyMSMSL, X/246-247. 3. d. Ma egy polgármestert ilyen mondatért „megköveznek,” akkor nem, mert eleven történelmi tapasztalatból igaznak tartották. De épphogy eltelt 10 év és nagyot „fordult” a világ. Ezt Thurner Mihály polgármesternek is a „tudomására hozták,” megfosztva őt állásától és díszpolgárságától, ami kegyetlenül, de fonák módon, mégis pontosan idézett mondatának adott igazat. Több mint 50 évnél kellett elteltie, hogy rehabilitálják.

⁶⁷ Halász Gyula dr. beszédének kézzel írt 13 oldalas szövege. MNL GyMSMSL, X/246-247 8. d. Vegyes iratok.

7. kép. Meghívó a 75 éves jubileumi ünnepségre. (dr. Tóth József körí főtítkár hagyatékából, fiának dr. Tóth Györgynek szíves közreműködésével.)

Az ünnepség rendje szerint délelőtt fél 10-kor gyülekeztek az egylet épületében, majd átvonultak testületileg a Dómtemplomba, ahol 10 órakor hálaadó szentmisén vettek részt. A díszközgyűlés 11-kor kezdődött a Konvent Petőfi téri dísztermében. Ennek programja: „1. Pápai himnusz, közének, 2. Megnyitó, mondja: Feichtinger Mátyás c. apát körí elnök, 3. Képek a Katolikus Kör életéből, felolvassa dr. Tóth József⁶⁸ főtítkár, 4. Ünnepi beszéd, mondja: Hindy Zoltán Központi Katolikus Kör kiküldötte, 5. Üdvözlések, 6. Zárszó, mondja Feichtinger Mátyás c. apát egylet elnöke, 6. Himnusz, közének.” A díszközgyűlés után az egylet otthonának dísztermében közös ebéddel fejeződött be az ünnepelés. A jubileum alkalmából a vezetőség tagjait bemutató tabló is készült. (Lásd 8. kép.)

Ezek az impozáns külsővel és gazdag tartalommal megrendezett belső ünnepségek, melyekről a sajtó minden alkalommal elismerően számolt be, jó lehetőséget adtak arra, hogy az egylet a város polgárai előtt a katolikus erők jelenlétét demonstrálja.

Rendkívüli rendezvények azok a szokásostól eltérő rendezvények voltak, melyek megszervezését és lebonyolítását az egylet szűkebb-tágabb környezetének valamilyen társadalmi, politikai aktualitásából adódó célkitűzése érdekében önállóan, vagy közreműködőként vállalta.

A Katolikus közgyűlés 1875. április 18-án a város katolikuságának nagyjelentőségű eseménye volt. Sajnos az egylet levéltári iratai között erről az eseményről nem találhatunk

⁶⁸ Tóth József dr. (1910–1970) GySEV fogalmazó, Kör főtítkára.

8. kép. A 75 éves jubileumi ünnepség alkalmával a vezetőségről készült tábló (dr. Tóth József körí főtítkár hagyatékából, fiának dr. Tóth Györgynek szíves közreműködésével.)

anyagot, mert ebből az időből való iratok „eltüzelődtek.” Szerencsére az események egyik főszereplője, Póda Endre kellő részletességgel leírta a történeteket és a közgyűlésen elfogadott új Konvent szabályzatát.⁶⁹ További forrásként kínálkozik egy sokkal később készült, a Konvent történetéről szóló könyv, melyben az 1875-ös katolikus közgyűlésről rövid beszámolót olvashatunk.⁷⁰ Ezekből megtudjuk, hogy a katolikus iskolák körüli áldatlan helyzet miatt a szülők zúgolódtak. A város közvéleménye súlyos mulasztással vádolta az akkor már Konvent néven emlegetett, de még a régies céhes szervezetben működő egyházközséget. Felmerült gyökeres átalakításának igénye. Ennek a tervnek négy szószólója⁷¹ közül hárman az olvasóegylet vezetőségéből kerültek ki.⁷² Közöttük van a fiatal Póda

⁶⁹ Pódafai Póda Endre: A soproni „Kat. Parochia” és a „Soproni Kath. Hitközség” története. Sopron, 1892. 106–115.

⁷⁰ Bán János – Kovács József László: A Soproni Katolikus Konvent története 1625–2000. Szerk.: Kovács József László. Sopron, 2000. 38–40.

⁷¹ Dr. Schwartz Mikós ügyvéd, törvényhatósági biz. tag, Geronnay Kossow Béla kat. tanítóképző igazgató, Póda Endre kat. tanítóképző tanár és Hahnekampf József a kat. iskolák igazgatója.

⁷² Geronnay Kossow Béla elnök, Póda Endre titkár és Hahnekampf József vezetőségi tag.

Endre. Sajnos a felsorolt források Póda és az egyesület szerepéről nem adnak sok információt. Újságokból azonban felsejlik Pódának és az egyesületnek a Konvent újraszervezésében el nem hanyagolható szerepe. Így sokat mond dr. Tálos István a Konvent 25 éves jubileumán elhangzott beszédének egyik mondata, mely szerint a „[...] konvent alapkövét az 1875-ben tartott népgyűlésen, a megboldogult képezdei igazgató: Geronnay Kossow Bélával karöltve Póda Endre, városunk plébánosa tette le.”⁷³ Ez az állítás azt jelenti, hogy az egyesület már megalakulása után tíz évvel Póda Endre titkár és Geronnay Kossow Béla⁷⁴ elnök vezetésével jelen volt a város közéletében és harcba szállt a katolikus érdekek védelmére. Ezt erősíti a *Sopron* című napilap is, mely ugyan sok mindenben nem ért egyet Póda felfogásával, mégis halálát hírül adó vezércikkében hosszas sorokon keresztül kénytelen méltatni az elhunyt teljesítményét, közöttük a bennünket most közelebről érdeklő következő mondatokkal: „Mint a róm. kath. tanítóképző tanár különösen nagy buzgóságot a kath. olvasókörben fejtett ki. Itt indította meg azt a mozgalmat, amely 1875-ben vezetett sikerre, a midőn [...] a kath. konventnek önkormányzati alapon való szervezését híveitől támogatva keresztül vitte.”⁷⁵ A korabeli olvasók számára és számunkra is mi mást jelenthet ez, mint hogy Póda az egyesület tömegbázisát mobilizálva érte el, hogy a soproni katolikus egyházközség, felosztva régi archaikus szervezetét új alapokon újjászülethessen, felvéve a Soproni Katolikus Konvent nevet.⁷⁶ Az esemény jelentőségét jelzi, hogy maga a Konvent is ezt az 1875-ös évet tekintette megalapításának éveként és ehhez igazította jubileumi ünnepségeit.⁷⁷ De a megalakulás eseményei arra is rávilágítanak, hogy az újjászületésénél bábáskodó Póda Endre és Schwartz Miklós dr.⁷⁸ együttműködésének hatására az egyesület és a Konvent évek hosszú során át fennálló hagyományosan jó kapcsolata innen ered.⁷⁹

Az első magyarországi regionális Soproni Katolikus Nagygyűlést 1893. február 20-ára hívták össze. Ez a nagyszabású esemény, mely az város katolikuságának összefogásával jött létre, méltán váltott ki országos elismertséget. „A soproniaké az országos érdem. Ezt a példa elsőbbséget, a kat. köztevékenységben való úttörés érdemét tőlük többé elvenni nem lehet.” – írja a *Religio*.⁸⁰ Az egyesület dokumentumaiban erről az eseményről részletes adatokat nem találunk, pedig az egyesület és vezetősége tevélegesen vett részt mind az előkészítésben, mind a lebonyolításban. Póda az előkészítő bizottság elnöke volt. A *Religio* több

⁷³ A soproni kath. konvent jubileuma. In: *Religio* 1901. 1. félév, 2. sz. 15.

⁷⁴ Geronnay Kossow Béla (1819–1894) tanár, kat. tanítóképző ig. az egyesület elnöke.

⁷⁵ Póda Endre. In: *Sopron* 33. (1902.) 28. sz. 1.

⁷⁶ Szervezeti szabályzatát a megyéspüspök mellett már a Vallás és Közoktatási Minisztériumnak is jóvá kellett hagynia.

⁷⁷ Konvent történetének legújabb feldolgozása a megalakulás idejének az előd Katolikus Status 1625. évi létrejöttét tartja. Lásd: *Bán János – Kovács József László*: i. m.

⁷⁸ Schwartz Miklós dr. (1831–1916) ügyvéd. Konvent első elnöke, folyamatosan újraválasztották, idős korára való tekintettel 1908-ben lemondott. 1900 óta tagja volt az egyesületnek is.

⁷⁹ Az egyesület és a Konvent kapcsolatáról majd a IV. fejezetben olvashatunk.

⁸⁰ Egyházi tudósítások. Sopron, jan. 25. Előkészületek a sopronmegyei katolikus nagygyűlésre. In: *Religio* 1893. 1. félév, 8. sz. 63.

alkalommal is beszámolt az előkészületekről, egyik összejelentelük teljes jegyzőkönyvét is közölte. Ebben Póda úgy „[...] üdvözlí az értekezlet minden egyes tagját, mint a kath. olvasó-egyesület vendégét, mert hisz ennek a termében értekezünk.”⁸¹ Ugyancsak az egylet közreműködésével Új utcai otthonukban került sor a nagygyűlés előtti napon arra az ismerkedési estre, melyet a prominens vendégek és a helyi szervezők számára rendeztek. A nagygyűlésen a két üdvözlő beszéd közül az egyiket Póda Endre mint a nagygyűlés egyházi elnöke mondta. Az előre pontosan meghatározott témában fellépő négy szónok között pedig az egylet vezetőségi tagja volt Rohn Nándor iskolaigazgató, aki a katolikus iskolák ügyéről beszélt. A két jegyző Gaár Vilmos dr.⁸² és Haller József⁸³ is az egylet tagja volt. A nagygyűlés nagy sajtóvisszhangot váltott ki. A helyi vezető politikai napilap az *Oedenburger Zeitung* már aznap esti számában részletesen beszámolt az eseményről.⁸⁴ De országos lapok, mint például a *Budapesti Hírlap*,⁸⁵ vagy a *Religio*⁸⁶ is hírül adták a történetet. A nagygyűlés legújabb részletes feldolgozását pedig Klestenitz Tibor végezte el.⁸⁷

Ugyanakkor a nagygyűlésnek nagy mobilizáló hatása volt a város és a megye katolikus társadalmára. Az öntudatra ébredt katolikus erőkben felmerült a politikai szervezkedés igénye. A *Budapesti Hírlap* még a nagygyűlés előtt az ismertté vált programponatok alapján arról írt, hogy a katolikus politikai oldal „[...] országos mozgalmat indít. Erre való a soproni katolikus nagygyűlés, melynek célja a katolikus népet párttá szervezni, a mi nagyon komoly dolog.”⁸⁸ És valóban meg is indult ez a mozgalma és vele megjelent Sopronban a politikai katolicizmus.⁸⁹ Mindjárt a nagygyűlés után az egylet március 5-én tartott egyébként is viharos rendkívüli közgyűlésén Wálder József⁹⁰ felszólalásában hosszasan beszélt katolikusok szervezkedéséről, párt szükségességéről.⁹¹ S bár ennek a pártalakítási mozgalomnak itt Sopronban a katolikus olvasóegylet lehetett volna a bázisa, a további fejleményekről az egylet dokumentumaiban nem találunk erre utaló konkrét adatokat. Az egylet ekkor ugyanis a katolikusokat és Pódát ért sajtótámadásokra adandó válasszal

⁸¹ Kath. köztevékenység. In: *Religio* 1893. 1. félév. 5. sz. 40.

⁸² Gaár Vilmos dr. (1863–1939) ügyvéd, a vármegye törvényhatósági bizottsági tag, egylet választmányi tagja.

⁸³ Haller József (1856–1936) kat. tanítóképző tanár, igazgató, egylet alelnöke és újságjának az *Oedenburger Volksblatt*-nak első szerkesztője.

⁸⁴ Der Katholikentag in Oedenburg. In: *OeZ.* 26. (1893) 42. sz. 3.

⁸⁵ A soproni katolikus nagygyűlés. In: *Budapesti Hírlap.* 13. (1893) 52. sz. 2.

⁸⁶ Egyházi tudósítások. Sopron, febr. 20. A katolikus nagygyűlésről. In: *Religio* 1893. 1. félév, 15. sz. 116–118.

⁸⁷ *Klestenitz Tibor: Az első regionális katolikus nagygyűlés Magyarországon: Sopron, 1893.* In: *Tanulmányok Bedy Vince születésének 150. évfordulójára.* Szerk.: Arató György, Nemes Gábor, Vajk Ádám. 2016. 225–242.

⁸⁸ Pro et contra. In: *Budapesti Hírlap* 13. (1893) 51. sz. 1.

⁸⁹ Politikai katolicizmus alatt itt most gyakorlati megközelítésben a katolikus társadalomnak az egyházpolitikai törvényekre adott önvédelmi reflexe által kiváltott mozgalomát értem, melynek célja egy önálló saját programmal rendelkező politikai csoport, párt létrehozása volt.

⁹⁰ Wálder József (1862–1913) városi főmérnök, egylet választmányi tagja.

⁹¹ Rkjk. 1893. 03. 05. MNL GyMSMSL, X/246-247 2. k.

és egy katolikus lap alapításával volt elfoglalva. Ennek nyomán jelent meg a katolikus sajtómozgalom előzményeként az olvasóegylet lapja, az *Oedenburger Volksblatt*.⁹²

A pártalakítás szándéka azonban mint búvópatak már megjelent nemcsak az egylet, a város és a megye életében, de a sopronit röviddel követő további nagygyűlések sikere nyomán országos szinten is. Ez vezetett 1894-ben a fehérvári nagygyűlésen a pártalakítási nyilatkozathoz, majd a következő évben Budapesten megalakult a Néppárt. Már a soproni nagygyűlés öt éves évfordulóján így írta le ezt a folyamatot az Alkotmány: „[...] nevezetes évfordulója volt a magyar katholicizmusnak [...] az első magyar katolikus nagygyűlés Sopron városában [...] a katolikus társadalmi és politikai akció első megnyilatkozása.” melyet a „[...] katolikus nagygyűlések egész sorozata követte az ország különböző részeiben [...]” és „[...] az események további folyamán megalakult a néppárt [...]”⁹³ Lezajlott tehát az a folyamat, mely a német politikatörténetből is ismert, a kultúrharc megszülte a politikai katholicizmust, s ebben idehaza a soproni katolikus olvasóegyletnek és Pódnak olyan szerep jutott, mely a „[...] néppárti mozgalmak kezdetének tekinthető.”⁹⁴ Szinte szó szerint ugyanezt olvashatjuk az 1905-ben kiadott írók lexikonában Póda neve mellett: „Az ő kezdeményezésére tartották meg [...] Sopronban az első katolikus gyűlést, a mely a néppárti mozgalmak kezdetének tekinthető.”⁹⁵

Az olvasóban most bizonyára felmerül a kérdés: vajon Póda milyen szerepet játszott a Néppárt megalakulásában? Bár e kérdés nem tartozik szorosan az egylet történetéhez, de – amint fentebb láttuk – Póda közéleti tevékenységéhez szívesen használta az olvasóegyletet mint tömegbázist. Ezért (de már csak Póda jobb megértése miatt is) fel kell tenni a kérdést, alkalmazta-e ezt a módszerét egy katolikus politikai párt, konkrétan a Néppárt, megszervezése érdekében. A válasz határozott nem, mert az egylet dokumentumaiban ennek semmi nyoma. De nemcsak azért, mert (amint fentebb láttuk) az egylet ekkor egy újság megalapításával van elfoglalva, hanem inkább Póda miatt, akinek felfogását pártalakítás kérdésben a fehérvári nagygyűlésen felvállalt szerepe mutatja. Ugyan híve a katolikus akcióknak, de csupán egyletek létrehozását, nagygyűlések tartását és a katolikus sajtó megteremtését tartja szükségesnek. Póda ezzel XIII. Pius pápa *Constanti Hungarorum* intelméhez igazodik.⁹⁶ Szabó Dániel „A Néppárt megalakulása” c. tanulmányában Póda nevét ezért hiába keressük.⁹⁷ Annál gyakrabban (11-szer) olvashatjuk Molnár János esztergomi plébános nevét, aki felvállalta az alsópapság részéről azt a szerepet, amitől Póda távol tartotta magát. Igen árulkodó Póda pártpolitikai affinitásáról közvetlen tanár kortársainak személyes véleménye, akik pápai prelátusi kinevezése alkalmából 1900 májusában több oldalas méltató írásukban eredményes tevékenységét szépen csoportokba

⁹² Bővebbet: *Schöberl Miklós*: Póda Endre városplébános sajtóküzdelmek: a katolikus sajtómozgalom előzményei Sopronban és az *Oedenburger Volksblatt*. In: *Soproni Szemle* 73. (2019) 2. sz. 207–229.

⁹³ Öt év. In: *Alkotmány* 3. (1898) 45. sz. 2.

⁹⁴ Gyászrovat. In: *Budapesti Hírlap* 22. (1902) 34. sz. 7.

⁹⁵ *Szimyei József*: Magyar írók élete és munkái. 10. köt. Budapest, 1905. 1266–1267.

⁹⁶ XIII Leó pápa 1893. szept. 2-án kiadott *Constanti Hungarorum* levelének 16. pontjában azt tanácsolja a magyar papságnak, hagyatkozzanak a püspökeikre és kevésbé foglalkozzanak politikával.

⁹⁷ *Szabó Dániel*: A Néppárt megalakulása. In: *Történelmi Szemle* 20. (1977) 2. sz. 169–208.

rendezve pártpolitikáról egy szót sem említettek.⁹⁸ De egy későbbi visszaemlékezés is jellemző: [...] *félelmetes szónoki erejével és alkotási tüzével lassankint a várospolitika vezérévé vált. A politika kevéssé kötötte le [...]*.⁹⁹ Póda ugyan tagja volt a Néppárt országos szervezetének, de nem mutatott aktivitást.¹⁰⁰ Mindezek adják annak magyarázatát is, hogy amikor Sopronban 1898-ban az egyesület háza táján bonyodalmat okozó ún. „radikális néppárt” megalakult, az kifejezetten nemtetszésére történhetett.¹⁰¹

A Soproni Katolikus Napok ünnepségsorozata az 1926. évi XVIII. Országos Katolikus Nagygyűlés vidéki előkészítő rendezvényei közé tartozott. A városban három napig, 1925. augusztus 8–10. között zajló rendezvényt a városplébános vezetésével az egyesület szervezte meg. A vidéki méreteket is kiemelkedő ünnepségsorozat, mely nagyszabású eucharisztikus körmenettel zárult „[...] *bebizonyította a katolikus erő félelmetes nagyságát, szellemi értékeinek mélységét, erőinek izmos megmozdulását.*”¹⁰² A rendezvény elnöke vitéz dr. Simon Elemér városi és vármegyei főispán, míg a városi kaszinóban tartott gyűlésen Fester Antal megyéspüspök elnökölt. A rendezvény megnyitóján Mohl Adolf káptalani plébános így köszöntötte az egybegyűlt ünneplőket: „*A soproni katolikus nap mai seregszemléje Sopron megye katolikus életének hatalmas, életerős szívdobbanása.*”¹⁰³ Mohl Adolf később már mint győri kanonok így emlékezett vissza erre a gyűlésre: „*Emlékezetes marad az 1925. évi soproni euch. gyűlés is. Ott voltak az egészséges érzület jeléül a burgenlandi magyar papok is, ott a kath. nagygyűlés világi urai, sőt az elnöklő megyéspüspök engedelmével jelen voltak a soproni úrnők is igen nagy számban.*”¹⁰⁴ A Magyar Távirati Iroda már előzetesen is hírül adta az eseményt,¹⁰⁵ majd részletesen beszámolt a rendezvény lefolyásáról is,¹⁰⁶ ahogy a sajtó is megtette azt.¹⁰⁷

⁹⁸ Pódafai Póda Endre pápai prelátus életpályája, tettei. In: A soproni rom. kath. belvárosi elemi fiúiskola és a sz. Mihályról cím. rom. kath. fiú- és leányiskola értesítője az 1899–1900. tanévről. Szerk.: Rohn Nándor igazgató. 4–14.

⁹⁹ *Bán János*: 100 évvel ezelőtt született podafai Póda Endre városplébános. Különlenyomat a Soproni Hírlap 1940. dec. 13–19-ig megjelent számából. 9. (MNL GyMSMSL, T8/65).

¹⁰⁰ Egy alkalommal ugyan elég szerencsétlen módon mégis „aktivizáltak.” Az 1900-as nagymartoni választás országos listáján a biztos befutó liberális Dégen Gusztáv ellen először jelölték, majd visszavonták, végül mégis őt indították, de megbukott. Erről az ingadozó jelölésről azt állítja az OeZ., hogy Póda „kommendiert wurde,” azaz bakanyelven kifejezve kommandírozva lett. A cikk emellett még Póda véleményét is közli, aki saját szereplését engedelmségből hozott áldozatnak „Opfer des Gehorsams” nevezte. (Die schwankende, wankende Volkspartei. In: OeZ. 33. (1900) 290. sz. 3.

¹⁰¹ Mivel ennek az esetnek jelentős kihatása volt az egyesület létszámára, ezért ezt a témát majd a kiértékelés során az V. fejezetben érintem.

¹⁰² *Ns.J.*: i. m. 16.

¹⁰³ *Bősze Balázs*: Mohl Adolf. In: Aranykönyv 2002. Szerk.: Sarkady Sándor. Sopron, 2002. 60.

¹⁰⁴ *Mohl Adolf*: Sopron, mint „civitas eucharistica”. In: Különnyomat az Eucharisztikus Értesítő 1927-ik évi 2. számából. Győregyházmegyei Alapnyomda műintézete. 415 – 927 III/26. 3.

¹⁰⁵ Magyar Távirati Iroda Napi Hírek 1925. augusztus 1. 3. kiadás.

¹⁰⁶ Uo. 1925. augusztus 10. 1. 2. és 18. kiadás.

¹⁰⁷ Az országos Katolikus Szövetség seregszemléje a soproni végeken. In: Nemzeti Újság 7. (1925) 177. sz. 9. valamint: Megkezdődött a soproni katolikus seregszemle. In: Nemzeti Újság 7. (1925) 178. sz. 2.

A Sajtónapok az országos katolikus sajtómozgalom soproni eseményeként az egylet 1929 tavaszi és őszi évadban saját önálló szervezésében két nagyszabású propagandaest formájában került megrendezésre. Ehhez is a kaszinó nagytermét vették igénybe, mely mindkét alkalommal zsúfolásig megtelt. A tavaszi szezon meghívott vendége Bangha Béla páter, jezsuita szerzetes, író, Magyarország „sajtó apostola” vezetésével a „Magyar Kultúra” írógárdája volt. Az őszi szezonban pedig Hindy Zoltán, az „Országos Pázmány Egyesület” alelnöke és a katolikus írók legjobbjai, köztük Sík Sándor,¹⁰⁸ Kincs István, Gáspár Jenő¹⁰⁹ voltak az egylet vendégei. Az estélyt Turner Mihályné kezdeményezésére magyaros ruhában megjelenő hölgyek, valamint a meghívott fővárosi operaénekesek, Madec Anna és Venczell Béla fellépése tették színesebbé. Mindkét rendezvény után az egylet dísztermében nyolcvan terítékes fehér asztal mellett folytatódott a vendéglátás, ahol tartalmas pohárköszöntők, felszólalások során gazdag eszmeceserére volt lehetőség.¹¹⁰

Ifjúsági napot az egylet Szent Imre-év alkalmából 1930. május 4-én rendezett, mely ugyancsak az országos katolikus sajtómozgalom soproni eseményeként értékelhető. Ezen a katolikus ifjúsági sajtó részéről meghívott *Kis Pajtás*, *Nagyasszonyunk* és *Zászlónk* szerkesztő- és írógárdája mutatkozott be Sopron iskolaváros közönségének. Míg a délutáni rendezvényeken a fiatalság három különböző helyen (az egylet díszterme, kaszinó, színház) találkozhatott a vendégekkel, addig este a Kaszinó nagytermében már a város teljes közönségének mutatkoztak be a fővárosi vendégek. A rendezvény impozáns jellegét jól mutatta a közel kétezer katolikus iskolás felvonulása.¹¹¹

A Soproni Szabadegyetem az egylet nagyszabású, önálló, sikeres rendezvénysorozata volt. Dr. Gábor Géza alelnök szervezése és lebonyolítása mellett 1934. október végi kezdéssel, heti két órában, három és fél hónapon át tartott. Helyszín az egylet székháza. Beiratkozási díj két pengő. Kereken 150 fő jelentkezett. Az egyes előadásokon az átlagos hallgatói létszám 70 fő volt. Az előadások témái pedig a következők voltak: „A világháború viharhagvai”; „A világháborútól az összeomlásig”; „A gyilkosságok szerepe a szerb politikában” (Vági István műegyetemi tanár). „Aranytól Adyig”; „Mai líránk útkeresése”; „Nyelvünk romlása” (Gábor Géza dr. ig. tanár). „Eszttétikai irányelvek”; „Jókaitól napjainkig”; „Új regényíróink I. és II. rész” (Hein Tádé dr. bencés tanár). „A XIX század zenéje”; „A XX. század zenéje” (Horváth József, a zeneiskola tanára). „A mai magyar dráma” (Martonos Lajos ig. tanár). „Az új állam berendezkedése”; „A bolsevizmus szellemi erőfeszítései” (Kamenszky Árpád dr ügyvéd, várm. főügyész). „A mai német líra” (Békei Irén dr. ig. tanár). „Az olasz nép útja a fasizmusig”; „Mussolini”; „A fasizmus rendszere és eredményei” (Erneyi János dr. főorvos). „A mai olasz líra” (Parragi György a *Sopronvármegye* főszerkesztője). „A hitlerizmus elgondolásai”; „A hitlerizmus eszméi és követelményei”;

¹⁰⁸ Sík Sándor (1889–1963) piarista paptanár, költő, műfordító, irodalomtörténész, Kossuth-díjas (1948).

¹⁰⁹ Gáspár Jenő (1894–1964) tanár, író, költő, újságíró.

¹¹⁰ *Dr. Halász Gyula: Katolikus Kör működése az elmúlt évben.* In: Soproni Katolikus Köri Almanach 1930. Szerk.: Gábor Géza dr. 125–126.

¹¹¹ Uo. 132–133.

„A hitlerizmus állásfoglalásai” (Balássy Miklós dr. törvényszéki titkár). „Az új francia lélek kialakulása”; „A ’Ma’ iránya és képviselői”; „A nagy konvertiták lelki grafikonzai” (Halász Gyula dr. reál gimn. tanár). „Mai egyházművészetünk” (Csipkés Kálmán múzeumőr, rajztanár).¹¹²

A helyi sajtó már az előzetes tervekről is hírt adott,¹¹³ majd a kezdés napján a szabadegyetem teljes programját is közzölték.¹¹⁴ Beszámoltak az első nap eseményeiről, és a jelenlévők között felsoroltak néhány prominens személyt.¹¹⁵ Az országos sajtóban is megjelent a rendezvény híre.¹¹⁶ Egy rövid újsághír pedig így méltatta a lezajlott szabadegyetemet: „A szabadegyetem előadásait a város intelligenciájából alakult hallgatóság állandó éber érdeklődéssel fogadta.”¹¹⁷

A szabadegyetem fogalma és gyakorlata ekkor már nem volt ismeretlen, hiszen nagyobb egyetemi városokban már voltak ilyen rendezvények.¹¹⁸ Ezek egyetemi szisztémához igazodó, szemeszter (féléves) rendszerben működő, állandó rendezvények voltak, stabil strukturális háttérrel. De létrejött olyan, egyetemektől független szabadegyetem is, mely népművelési céllal működő önálló társadalmi szervezet volt, mint például az 1921-ben megalakult és közel 30 évig fennálló Győri Szabadegyetem.¹¹⁹ 1922-től szabadegyetemek támogatása és ellenőrzése miniszteri rendelet alapján felálló városi Iskolánkívüli Népművelési Bizottságok feladata volt.¹²⁰ Sopronban is működött egy ilyen szervezet, melynek 1933. januári ülésén: „A bizottság hosszas vita után úgy döntött, hogy a szabadegyetemet megszervezi. A munkarend kidolgozását az elnökségre bízták.”¹²¹ Ez a munka azonban nehezen indult meg. Ilyen körülmények mellett vállalkozott Gábor Géza arra, hogy a Kör önálló rendezvényeként szervezzen meg egy szabadegyetemet, mely a város kulturális életében azonnal komoly visszhangra talált, sőt még évtizedekkel később is reakciókat váltott ki.¹²² A siker alapján várható lett volna a folytatás, de Gábor Gézát rövidesen Győrbe helyezték. 1941-ben saját kérésére ugyan visszatér Sopronba és a Széchenyi

¹¹² Ns.J.: i. m. 19–20.

¹¹³ Gazdag programot állított össze a Kat. Kör a téli idényre. In: Soproni Hírlap 21. (1934) 238. sz. 5.

¹¹⁴ Ma kezdődik a soproni szabadegyetem előadásorozata. In: Soproni Hírlap 21. (1934) 242. sz. 2.

¹¹⁵ A soproni szabadegyetemen tegnap tartották a megnyitó előadásokat. In: Soproni Hírlap 21. (1934) 243. sz. 1–2.

¹¹⁶ Megnyílt a soproni szabadegyetem. In: Magyarország 15. (1934) 243. sz. 16.

¹¹⁷ Rövid hírek. In: Nemzeti Újság 17. (1935) 31. sz. 10.

¹¹⁸ „Szabadegyetem. A nagyvárosi értelmiség számára meghívott előadók – első sorban egyetemi tanárok – által tudományos, művészeti és egyéb közérdekű kérdésekről tartott előadásorozatok. A Sz-i előadásokat hazánkban az iskolán kívüli népművelési bizottságok az egyetemek közreműködésével rendezik; bennük tetőzik az iskolán kívüli népművelési tevékenység. A Sz-ek ezidő szerint Budapesten, Debrecenben és Pécsen vannak rendszeresítve.” Révai nagy lexikon. 21. kötet. Kiegészítések A–Z (1935)

¹¹⁹ Schuck Paskál: A Győri Szabadegyetem története. Győr, 1940.

¹²⁰ A Kultuszminiszter 1922. évi 123,243. III. b. számú rendelete.

¹²¹ Szabadegyetem Sopronban. In: Városok Lapja 28. (1933) 5–6. sz. 78.

¹²² Erről a visszhangról és késői reakcióról majd az V. fejezetben olvashatunk.

gimnázium igazgatója lesz, de addigra már itt is megjelent a hivatalos iskolán kívüli népművelési bizottság közreműködésével rendezett Soproni Szabadegyetem.¹²³

Az egyesület meglehetősen gazdag rendezvényeinek a rendelkezésre álló viszonylag szűk keretek közötti ismertetését nem könnyű összefoglalni. Segítségül hadd idézzem Gábor Géza egy mondatát, melyet ugyan 1935-ben fogalmazott meg, s azért még nem vonatkozhatott az egyesület teljes életére, de lényegében (az utolsó tagmondatát is már múlt időbe téve) számunkra is helytálló: *„E vázlatos felsorolásból is kiviláglik, hogy a Kör múltja és jelene összeforrott a Civitas Fidelissima életével és tagjainak törekvésével, áldozatosága, magyarsága kultúrkiüldetést teljesít e magyar végvárban.”*¹²⁴

A rendezvények alapos megismerése nemcsak az egyesület működésének leírása szempontjából volt fontos, de jellemzése, kiértékelése számára sem kerülhető el, mivel az egyesület társadalmi szerepét a célkitűzésekben megfogalmazott igények kielégítése terén éppen a rendezvények reprezentálják a legjobban, vagy másképpen, e téren mutatkozó aktivitás alapján állapíthatunk meg kiemelkedő korszakot (virágkört) az egyesület életében, ahogy azt a kiértékelés kapcsán az V. fejezetben meg is fogom tenni. A következő III. fejezetben pedig az egyesület stabilitását nagymértékben meghatározó anyagi helyzet kérdésével foglalkozom majd.

¹²³ Soproni eseménynapló 1938. „Hazafias ünnepség keretében nyílik meg a soproni szabadegyetem. (Rendezői: a Társadalmi Egyesületek Szövetsége, Sopron város iskolán kívüli népművelési bizottsága, az Egyesült Keresztény Liga.)” In: Soproni Szemle 2. (1938) 5–6. sz. 51.

¹²⁴ Ns.J.: i. m. 21.